

УДК 793.31:378.4

Легка І.П. – ст. викл. кафедри
хореографії РДГУ**ДО ПРОБЛЕМИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ НАРОДНО-СЦЕНІЧНОГО ТАНЦЮ
У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ**

У ході розвитку суспільства народний танець, що поряд із класичним є основою хореографічного мистецтва, набув самостійного значення. Створення великої кількості професійних та самодіяльних хореографічних колективів потребує підготовки високопрофесійних фахівців у даній галузі. Професійна освітня програма підготовки реалізується через історично створену і значущу для культури систему класичного хореографічного мистецтва і забезпечує підготовку викладачів хореографічних дисциплін. Фахівець повинен бути підготовлений до педагогічної, творчої, репетиційної, постановочної, організаційно-управлінської діяльності.

Предмет «Теорія та методика викладання народно-сценічного танцю» є невідомою частиною професійної освіти хореографа. Знання законів народно-сценічного танцю, особливостей постановки танців різних національностей дозволяє педагогу-постановнику більш повно розкрити задум й емоційну атмосферу хореографічного твору, що ставить зазначена вище дисципліна в ряд провідних дисциплін навчального плану даної спеціальності. Це потребує цілісного підходу до предмета вивчення, використання різних методик та методичних принципів для реалізації поставлених завдань з підготовки фахівців-хореографів.

Актуальність статті обумовлена відсутністю єдиної методичної системи, яка б увібрала в себе передові методику видатних хореографів минулого та сучасності. Дана проблема розглядається в роботах провідних дослідників сфери викладання танцю О.Голдрича [2], Г.Гусева [3], Є.Зайцева [4], О.Лопухова, А.Телегіна [9], Т.Ткаченко [10], В.Уральської [12], А.Ширяєва та ін. Ця проблема розроблена досить повно в працях вищевказаних авторів, але в той же час маловивченими є педагогічні, психологічні та культурологічні аспекти цього питання.

Предмет «Теорія та методика викладання народно-сценічного танцю» – система знань, історично сформована сукупність специфічних засобів і методів системи класичного хореографічного мистецтва. Поряд з іншими дисциплінами спеціалізації («Класичний танець», «Український танець», «Мистецтво балетмейстера», «Історія костюму») він складає основу професійної підготовки фахівців-хореографів.

У зміст дисципліни «Народно-сценічний танець і методика його викладання» входять питання місця і ролі народного танцю в системі професійної хореографічної освіти; вивчення історії та теорії методики навчання народно-сценічного танцю; обґрунтування принципів, змісту і методів навчання народно-сценічного танцю в системі класичного хореографічного мистецтва; визначення пізнавального і виховного значення і завдань згаданої вище дисципліни; освоєння техніки, стилю і манери виконання основних танцювальних елементів, танців народів світу, визначення змісту методики викладання народно-сценічного танцю; вироблення методів і організаційних форм навчання, що відповідають меті і змісту предмета; наукове обґрунтування програм, підручників, розробка навчального обладнання з курсу; визначення вимог до підготовки викладачів народно-сценічного танцю.

Реалізація всіх поставлених завдань з підготовки фахівців з народно-сценічного танцю можлива при комплексному підході до вивчення предмету. Структура курсу включає в себе низку розділів, збалансоване поєднання яких сприяє системному та послідовному засвоєнню знань, умінь і навичок майбутніх фахівців:

– теоретичний розділ (лекції) – формує систему знань законів народно-сценічного танцю;

– практичний розділ – закріплює і систематизує отримані теоретичні знання, дозволяючи застосовувати їх на практиці у виконавській діяльності, оволодіти методикою педагогічної роботи в сфері народно-сценічного танцю;

– розділ індивідуальних занять включає виконання завдань зі складання окремих комбінацій екзерсису біля станка й посеред зали, складання уроку народно-сценічного танцю відповідно року навчання, під керівництвом педагога проведення частини уроку і повноцінного уроку з однокурсниками;

– самостійна робота студента заснована на виконанні завдань зі створення окремих комбінацій біля станка й посеред зали, складання навчальних етюдів у відповідності з навчальним планом і завданнями кожного курсу;

– контрольний розділ – диференційоване і об'єктивне виявлення знань і навичок студентів за результатами їх навчальної та практичної діяльності.

Вивчення будь-якої навчальної дисципліни, як правило, починається з освоєння її понятійного апарату, тобто зі специфічних професійних термінів і понять.

Поняття – основна форма людського мислення, що встановлює однозначне тлумачення того чи іншого терміна і виражає при цьому найбільш істотні сторони, властивості чи ознаки визначається об'єкта (явища). До основних понять методики викладання народно-сценічного танцю належать наступні: система освіти в галузі професійного хореографічного мистецтва, основи теорії та методики навчання народно-сценічного танцю, педагогічна діяльність [9; 88].

Поняття «методика» – основна категорія будь-якої освітньої системи. Методика вивчає закономірності навчання, що виходять з особливостей досліджуваної науки чи мистецтва, розкриття мети навчання предмета, його значення для розвитку особистості учня. Існує хибна думка, ніби методика викладання народно-сценічного танцю є лише прикладною частиною самого танцю. Достатньо, нібито, добре знати відповідний танець, щоб вміти його викладати. Такий погляд обумовлений змішанням завдань народно-сценічного танцю та методики його викладання [9; 104].

Особливості предмета «народно-сценічний танець» – в організації та методичному осмисленні найрізноманітніших елементів народних танців і в їх використанні у формуванні виконавця при навчанні. Предмет цей розкриває широкі можливості і для освоєння техніки, і для емоційного розвитку акторських даних, знайомлячи з національною пластичною та музичною культурою народів світу.

Предметом методики викладання народно-сценічного танцю є процес навчання, педагогічна діяльність викладача з організації та управління навчальною діяльністю студентів.

Вивчення основних методичних принципів народно-сценічного танцю закладені в самій специфіці професійного хореографічного мистецтва. Джерелом виникнення та розвитку народно-сценічного танцю й методики її викладання є:

1. Потреба суспільства у збереженні та розвитку танцювальної культури.
2. Вивчення закономірностей історично сформованої системи класичного хореографічного мистецтва та на їх основі побудова системи підготовки кадрів із народно-сценічного танцю.
3. Практика хореографічної освіти і виховання, що сприяє розвитку нових розробок та положень у методиці викладання народно-сценічного танцю.
4. Прогресивні ідеї про зміст і шляхи виховання гармонійно розвиненої особистості, що висловлювалися філософами, педагогами, діячами культури та мистецтва різних епох і країн.
5. Постанови уряду про стан і шляхи вдосконалення культури і мистецтва в країні.
6. Результати досліджень як в сфері теорії і методики викладання народно-сценічного танцю, так і суміжних дисциплінах.

До сучасних проблем методики викладання народно-сценічного танцю можна віднести:

- оновлення змісту предмету «Теорія та методика викладання народно-сценічного танцю», удосконалення його структури і послідовності вивчення, забезпечення багатоваріантності навчально-методичного комплексу;
- вдосконалення методів, прийомів, засобів навчання та виховання: активізація пізнавальної діяльності студентів, розвиток навичок самостійного набування знань;
- розроблення нових методів і прийомів застосування наочності при використанні відеозаписів та комп'ютерних технологій;
- впровадження та поширення оригінальних авторських методик вивчення народно-сценічного танцю.

Під методами вивчення народно-сценічного танцю розуміють способи застосування танцювальних рухів народно-сценічного танцю та навчальних танцювальних етюдів. Умовно їх можна поділити на специфічні (характерні для процесу хореографічної освіти), та загально педагогічні (характерні для виховної та освітньої діяльності в різних сферах).

Підкоряючись закономірностям загальної педагогіки, танцювальна педагогіка спирається на дидактичні принципи: виховного навчання, науковості та доступності навчального матеріалу, наочності при вивченні нового матеріалу, міцності знань, умінь і навичок, активної творчої діяльності студентів, їх самостійності [8; 307-308].

Принцип науковості у вивченні народно-сценічного танцю базується на традиційних методах педагогіки та використанні в роботі сучасних методик, новітньої літератури з фаху, прогресивних тенденцій в практиці. Необхідним є включення до змісту навчання спеціальної термінології та засвоєння студентами наукових понять і термінів; використання програм і посібників, рекомендованих установами науки та освіти.

Принцип доступності тісно пов'язаний з принципами розвиваючого навчання та систематичності і логічної послідовності (наступності). Доступність ґрунтується на рівні попередньої освіти студентів, урахуванні їх індивідуальних здібностей; правилах побудови системи навчання та викладу матеріалу – від легкого до важкого, відомого до невідомого, від конкретного до абстрактного. Ці правила забезпечують, з одного боку, доступність і зрозумілість завдань, а з іншого, розвиток здібностей і пізнавальних можливостей студентів. Вирішальну роль тут має особистість викладача, який на основі аналізу здібностей кожного студента, сприяє реалізації принципу розвиваючого навчання. За принципом доступності в практичній педагогіці на кожній стадії навчання засвоюється матеріал, посильний студентам певного рівня навчання.

Велике значення у вивченні народно-сценічного танцю має принцип зв'язку теорії та практики. Принцип базується на тому, що практика випереджає теоретичні узагальнення; теоретичні знання відпрацьовуються на практичних заняттях; результат практики залишається в набутих навичках і знаннях, і свідомо практична діяльність сприяє духовному росту особистості [12; 34]. Теоретичне навчання полягає у формуванні понять, законів, ідей, правил, а практичне засвоєння знань становить зміст самостійної моторної, сенсорної, розумової діяльності. Тому теоретичні узагальнення часто є підсумком набутих практичних навичок, які на практиці сприяють ґрунтовності володіння основами предмету навчання.

Принцип єдності конкретного та абстрактного полягає в тому, що всі поняття необхідно засвоювати шляхом розгляду їх походження. Між поняттями слід виявляти наступний взаємозв'язок: конкретні знання часто виведені з абстрактних понять, абстрактне часто випереджає часткове, і навпаки з великої кількості часткових знань доходимо до абстрактного узагальнення. Визначаючи між загальними та конкретними поняттями суттєві висхідні зв'язки, в засвоєні потрібно дотримуватись поступовості – переходити від предметних дій до виконання їх у розумовому плані.

Принцип наочності тісно взаємопов'язаний з принципами зв'язку теорії з практикою та єдності конкретного та абстрактного й має важливе значення у вивченні народно-сценічного танцю. Цей принцип ґрунтується на наочно-практичній діяльності. Так, найпоширенішим методом у вивченні народно-сценічного танцю є практичний показ викладача й відтворення

цих навичок студентами.

Крім загальноприйнятих принципів у танцювальній педагогіці існують суб'єктивно-індивідуальні принципи. Вони характеризуються особистими поглядами викладача на засоби практичного здійснення намічених завдань, його баченням предмета, що дає найбільш ефективний результат у навчанні. У методах навчання виділяють методики індивідуальні та групові, загальноновизнані, які можуть асимілюватися, трансформуватися і видозмінюватися [9; 54-58]. Результативність дослідження педагогічних методів, підтверджених знаннями наук, а також історичним аспектом, дійсно може лягти в основу власної системи методів навчання, підтверджених грамотністю викладача, гуманністю відносин, вдосконаленням професіоналізму, єднання теорії та практики, де власний почерк педагога має велике значення для виховання техніки і професійної культури учня – майбутнього виконавця народно-сценічного танцю.

Досвід балетмейстерської педагогічної роботи дозволяє удосконалювати методики викладання і знаходити індивідуальні педагогічні рішення, за допомогою яких буде рости професійна майстерність і поліпшуватися техніка виконання народно-сценічного танцю. Тому зв'язок методики з теорією і практикою буде і є необхідним процесом у розвитку хореографічної освіти. Дотримання головних принципів народно-сценічного танцю – доступності та доцільності у виборі основних елементів танців різних народів світу; пізнання і розуміння зв'язку народного танцю з музикою, піснею, літературою, образотворчим мистецтвом; творчого сприйняття народних танців і сучасних танцювальних композицій; вивчення основ народно-сценічного танцю, що передбачають розвиток в учнів пластики тіла, координації рухів, музикальності, виразності – сприяє гармонійному і фізичному розвитку.

Особливість дисципліни «Народно-сценічний танець» – в організаційному та методичному осмисленні найрізноманітніших елементів народних танців, їх використання у формуванні виконавця при навчанні. Предмет цей передбачає освоєння техніки виконання народного танцю, емоційного розвитку виразності акторських даних, знайомить із національною пластичною та музичною культурою народів світу.

Природно, перше місце у кожного народу посідає його рідний танець, включений в програму навчання майбутнього танцівника в більшому обсязі, ніж інші. У процесі навчання досягається пластична рухливість майбутнього виконавця народно-сценічного танцю, володіння різноманітним координаційним прийомів виконання рухів народно-сценічного танцю. Оволодіння мистецтвом народного танцю більшою мірою сприяє вихованню пластичної культури майбутніх виконавців народно-сценічного танцю і виявлення їх творчої індивідуальності.

Практично освоєння і передача традицій національної школи танцю відбувається при вивченні його виконання. Кожен національний танець – в певному сенсі школа. Наприклад, школа індійського танцю, іспанської, російської. Кожна школа містить у собі декілька курсів: урок танцю (техніка і манера виконання), вивчення фольклорних варіантів, імпровізація і освоєння репертуару відомих танцювальних колективів. Кожна із цих складових має свої завдання, але головна з них – прищепити любов і справжній інтерес до певної національної танцювальної культури.

Вивчення народно-сценічних танців, з різними за характером ритмами і манерою виконання народних танців дає майбутнім виконавцям можливість придбати потрібну техніку виконання, збагатити творчу фантазію, розвинути координацію рухів, музикальність і відчуття ритму, проявити свій акторський темперамент, органічно відчувати себе на сцені.

Велике значення для засвоєння практичних навичок із народно-сценічного танцю має правильна побудова уроку, який, зазвичай, складається з трьох частин:

1. Екзерсис біля станка.
2. Вивчення рухів танців різних народів, особливостей характеру та манери їх виконання.
3. Вивчення танцювальних комбінацій та етюдів, цілісних хореографічних номерів.

Приступаючи до побудови уроку народно-сценічного танцю, викладач повинен чітко визначити і сформулювати завдання, які він ставить перед собою в процесі роботи зі студентами. Повинна бути методично цілеспрямована лінія всього процесу навчання, а не стихійно побудовані уроки. Кожен урок біля станка, чи посеред зали повинен відповідати конкретному завданню на певному етапі підготовки виконавця народно-сценічного танцю.

Важливу розвиваючу і виховну функцію несе процес засвоєння термінології народно-сценічного танцю. Термінологія (від лат. *Terminus* – кордон, межа і грец. *Logos* – вчення) – спеціальна мова, сукупність спеціальних і штучних знаків, що вживаються в науці чи в мистецтві.

Екзерсис народно-сценічного танцю – система вправ і рухів народно-сценічного танцю, що виникла на основі класичного танцю. У відомий період французькі слова, що виступають в якості термінів класичного балету, змінили своє значення. Це зажадало уточнення термінів. На жаль, доводиться констатувати, що в нашій країні немає спеціального словника термінів народно-сценічного танцю, стандартизації в описі певних положень і рухів народно-сценічного танцю. Вивчення матеріалів з методики викладання народно-сценічного танцю виявило відсутність єдності у вживанні термінів у роботах вітчизняних авторів. Так, ряд важливих і поширених термінів має кілька значень і вживається для позначення різних рухів.

Внесок у розвиток і утвердження на практиці системи навчання та виховання виконавців народно-сценічного танцю здійснила Т.Ткаченко [10]. Вона розширила і систематизувала вправи уроку народного танцю, застосувала нові назви. Її урок починався з системи вправ біля станка, де послідовно розігрівалися різні групи м'язів, що готував до виконання танцювальних комбінацій і танців посеред зали. Чергувалися вправи з ненапруженою стопою і напруженою, різкі уривчасті – з м'якими, плавними. Всі вправи біля станка виконувалися в порядку зростання їх складності. Після екзерсису біля станка урок тривав посеред зали. На своїх заняттях Т.Ткаченко завжди прагнула домогтися точності і чіткості кожного руху, поліпшити технічний бік танцю, вимагала від своїх учнів розуміння стилю, характеру кожного танцю. Вона підкреслювала, що вчитель повинен знайомити учнів з історією, побутом та національною культурою народу, що без інтересу до народної творчості вони не зможуть правильно передати характерні особливості досліджуваного танцю. Важливим моментом Т.Ткаченко вважала дотримання чистоти стилю досліджуваного танцю, тому своїх учнів вона завжди оберегала від змішання стилів, надуманих рухів, що не мають з даними танцем нічого спільного. Т.Ткаченко завжди наголошувала, що танець – душа народу і виконавцю народних танців необхідно власне до нього ставлення, яскраве емоційне вираження.

Ця система навчання народно-сценічного танцю в даний час традиційна. Її доповнювали та вдосконалювали видатні діячі з народно-сценічного танцю, привносячи в специфіку викладання свої риси, індивідуальність і бачення кінцевого результату. Так, у 1966 р. опубліковано навчально-методичний посібник з народно-характерного танцю А.Блатова. У 1972 р. видано книгу Н.Стуколкіної «Чотири екзерсиси», 1976 р. – К.Зацепіна, А.Клімов, К.Ріхтер, Н.Товста, Ф.Фарманянц у співавторстві опублікували частину навчально-методичного посібника для середніх та вищих навчальних закладів мистецтв та культури «Народно-сценічний танець». У 1983-1984 рр. видано дві частини книги А.Борзова «Танці народів СРСР». Надалі випущено чимало посібників з описом народних танців. Це книги таких авторів, як К.Василенко, Г.Власенко, Є.Зайцев, Н.Заїкін, Р.Карімова, М.Мурашко, Н.Надеждіна, Н.Тарасова, Т.Ткаченко, В.Уральська, Т.Устинова, і багатьох ін. Процес подальшого вдосконалення методики викладання народно-сценічного танцю продовжується і сьогодні.

Отже, у методиці викладання народно-сценічного танцю не можна обмежуватись жодним із методів як універсальним. Тільки оптимальне поєднання різних методів може забезпечити успішну реалізацію комплексу завдань вивчення народно-сценічного танцю. Дослідження педагогічних методів, підтверджених знаннями науки, історичним аспектом,

практикою, вказують на необхідність доповнення існуючих методик новаторськими ідеями, новітніми технологіями з метою виховання техніки та професійної культури студента – майбутнього фахівця з народно-сценічного танцю.

Список використаної літератури

1. **Балет:** Енциклопедія / Гл. ред. Ю.Н. Григорович. – М.: Сов. енцикл. – М., 1981. – 465 с.
2. **Голдріч О.** Хореографія / О.Голдріч. – Львів, 2003. – 160 с.
3. **Гусев Г.П.** Методика препод. народно-сценического танца. Упражнения возле станка: Уч. пос. для студентов хореограф. фак. вузов культуры и искусств. – М.: Гуманитар. изд. центр ВЛАДОС, 2005. – 207 с.
4. **Зайцев Є.** Основи народно-сценічного танцю / Є.Зайцев. – Вінниця: Нова книга, 2007. – 416 с.
5. **Захаров Р.** Сочинение танца. Страницы педагогического опыта / Р.Захаров. – М.: Искусство, 1989. – 237 с.
6. **Зацепина Н.** Народно-сценический танец / Зацепина Н., Климов А., Рихтер К. – М.: Искусство, 1976. – 364 с.
7. **Колногузенко Б.** Види мистецтва хореографії: метод. посібник для підготовки бакалаврів та спеціалістів за фахом «Хореографія» / Б.Колногузенко. – Х.: ХДАК, 2009. – 140 с.
8. **Коменский Я.** Великая дидактика / Я.Коменский // Избр. пед. соч. – М., 1982.
9. **Телегин А.** Народно-сценический танец и методика его преподавания: Уч. пос. для ст. выш. уч. завед. культуры и искусств / А.Телегин. – Самара, 2005. – 229 с.
10. **Ткаченко Т.** Народно-сценический танец. – Ч. 1 / Т.Ткаченко. – М.: Искусство, 1967. – 655 с.
11. **Ткаченко Т.** Народно-сценический танец. – Ч. 2 / Т.Ткаченко. – М.: Искусство, 1975. – 351 с.
12. **Уральская В.** Народная хореография / Уральская В., Соколовский Ю. – М.: Искусство, 1972.
13. **Ушинський К.** Вибрані педагогічні твори: У 2-х т. / К.Ушинський. – К.: Рад. шк., 1983. – Т. 1.

Резюме

Розглядається специфіка використання різних методів та педагогічних принципів у становленні методики вивчення народно-сценічного танцю.

Ключові слова: народно-сценічний танець, методика, методи, принципи.

Summary

Legka I. To the problem of methodology of teaching of a folk-stage dance in higher educational establishments

The article deals with the using of methods and pedagogical principles in the process of learning folk-stage dance.

Key words: folk-stage dance, theory of education, methods, principles.

Надійшла до редакції 12.10.2012 р.